

GİRESUN - ORDU VE ARDÜLKESİNDE AVCILIK

Dr. SELÇUK TRAK

Coğrafya İlmî Yardımcısı

Türkiye'nin doğu ve orta Karadeniz bölgeleriyle iç Anadolu'nun yukarı Kızılırmak bölgesinin kavşak noktasında bulunan Giresun - Ordu ve Ardülke'si; kıyıya paralel uzanan ve kısa bir mesafede dorukları 3000 metreyi aşan engebelerle ikiye bölünmüştür. İç kısımda, Suşehri, Alucra gibi çöküntü havzalarıyla, Kelkit tulâni oluğu yer almıştır. Buna karşılık kıyı yönü, dar bir yalı şeridinden sonra hemen yükselen dik bir duvar durumundadır. Burada denize bakan yamaçlarla, yüksek olan engebeler fazla yağışlı sık bitki örtülü olduğu halde, iç kısımlardaki çöküntü havzaları az yağışlı ve istep bitkileriyle örtülü bulunmakta, yamaçlarda kurak orman artıklarına raslanmaktadır.

Çevrenin bu suretle çeşitli bir coğrafi karakter göstermesi, tabiiyle hayvan topluluğunun da (Fauna) bu şartlara uymasını gerektirmiş olduğundan, çevrede sık bir şekilde yerleşmiş bulunan bir kısım halkı, geçimlerini temin yolunda, muayyen mevsimlere de inhisar etse avcılık faaliyetine sevk etmiştir. Bu sebepten çevrede başlıca:

I. Deniz,

II. Kara,

olmak üzere iki nevi av faaliyeti tesbit olunabilir. Bunlardan evvelâ deniz avcılığını gözden geçireceğiz.

1. Deniz avcılığı

Yalı boyunda balıkçılığa elverişli olan burun ve koyların birbirini takip etmesi, kolayca avlanmaya imkân veren ve çeşitli deniz mahsûllerini ihtiva eden sığ suların varlığı, burada zincirleme sıralanmış olan irili ufaklı köy, kasaba ve şehir halkının bir kısmını, balıkçılık faaliyetine teşvik etmiştir. Bugün Tirebolu, Keşap, Giresun, Bulancak, Piraziz ve Ordu gibi büyükçe yerleşme yerlerinde sıf mahalli nüfusun ihtiyaçları göz önünde bulundurularak av yapılmaktadır. Halbuki Giresun'un üçte iki nüfusu denizden geçinen Küçüklü köyü ile, üçte bir nüfusu denizden geçinen Erik limanı ve Burunucu, Esbiye'nin Zefre, Kulak, Vona'nın Kaleyka, Mersin, Çınar köyleri ile, Tirebolu'nun Yenimahalle, Ordu'nun Bozukkale'si belli başlı balıkçı köylerini teşkil etmektedir.

Doğudan batıya doğru; Esbiye, Zefre-Kulak, Keşap, önleri ile Giresun'un Belemit adası, Batlama ve Güre derelerinin ağızları, Ayvâsü-Burunucu önleri. Pazarsuyu deresinin ağızı ve Yosun (Yason) burnunun çevresi belli başlı balık av sahalarını teşkil etmektedir. Görülüyor ki balıkçı köyler ile balık yatakları sıkı sıkıya birbirine bağlı bulunmakta

ve girinti çıkıntı teşkil eden kıyı şeridinin bilhassa girinti teşkil eden dere ağızları ile, denize doğru uzanan burunların her iki yönünde toplanmış bulunmaktadır. Bunun sebebi; dere ağızlarının hem oksijen, hem de gıda maddeleri bakımından zengin olması, burunların tehlikeli fırtınalar doğuran kuzey, kuzey batı rüzgârlarından korunaklı ufak limanları ihtiva etmesi ve balıkların kolaylıkla barınabilecekleri su altı oyuklarını bulundurmâsıdır. Bu elverişli şartlardan faydalanan avcılar, muayyen zamanlarda, muayyen balık avıyla meşgul olmaktadır.

1 - Bilhassa Eylül - Birinciteşrin aylarında bol miktarda palamut avlanmaktadır. Av daha çok Giresun-Bulancık arasındaki saha ile Vona çevresinde, yaklaştırma olarak kıyıda iki ilâ üç mil mesafeye kadar ki sulara yapılmaktadır. Avcıları; Küçüklü, Eriklimanı, Giresun ve Vona'da bulunmaktadır. Avda, bundan 20 yıl evvele kadar sadece "Alamana» denilen ve orta büyüklükte 50-100 balığı alan, ulaca ismi verilen hususî pamuk ipliğinden yapılmış bir ağ kullanılmakta idi. Bu ağın "Gedal,, adı verilen ağaçtan bir kolu mevcut olduğu gibi, yuvarlak olan ağız kısmı da ağaçtan yapılmıştır. Ağ, avı idare eden kayıklardan birinin Gedal, kısmından diğerinin de huni şekli gösteren ağın uç kısmından tutup çekmeleri suretiyle hareket ettirilir. Avda dört kayık kullanılmaktadır. Bunlar avın bol olduğu sulara, avı ortalarına almak suretiyle hareket etmektedirler. Bunlardan arkada ve yaklaştırma olarak 60-70 metre derinlik, 80-100 metre kadar uzunluk gösteren ağlan ihtiva eden kayıklar, önde bulunan kayıklar istikametine hareket ederek yarım daire çizerken, bu kayıklarda balıkları ürkütüp ağa sevk etmek üzere taş atmaktadırlar. Fakat bugün palamut avında sadece bu ağ değil bu arada "Gırgır,, ve az miktarda da "Uzatma» kullanılmaktadır. Bunlardan Gırgır, Alamana'nın aynıdır. Yalnız ağ üzerlerinde fark vardır. Zira Alamana'nın ağ gözleri dört köşe ve büyüktür. Bu deliklere, giren balıkların kafaları sıkışır. Halbuki Gırgır'da bu gözler daha ufaktır. Bu sebeple balık ağın içinde mahsur kalır. Uzatma'dâ ise; karadan denize Çıma adı verilen iki sıruk uzatılır ve avcılar çıma'nin birinden itibaren yarım daire teşkil etmek üzere ağı dökmeye başlayarak öbür uçta sona erdirirler. Ağın derinliği 1-5 metre, genişliği ise 9-15 metre kadardır. Ağın karaya müteveccih olan alt tarafında kurşun bağlı olduğundan suya dalar, üst tarafta bulunan mantarlar ise ağın yüzmesini temin eder. Bu iki arada "Kugil,, denilen-ve derinliği 10-15 metreyi bulan,, asil balıkların toplandığı torba bulunmaktadır.

Alamana ve Gırgır ile ay ışığının olmadığı karanlık gecelerde av yapıldığı halde, Uzatma ile yapılan avda bilâkis ay ışığına ihtiyaç vardır; ve ağ, balıkların, geçtiği yerlere kurulmaktadır. Bundan başka, Alamana ve Gırgır ile yapılan avlarda her bir kayıkta 10 ar kişi bulunduğu halde, uzatma ile yapılan avda bir kayık ihtiyacı karşılar. Bu kayığın içinde bulunan avcılardan biri küreği, diğeri ağı idare' eder. Fakat bunun dışında çıma'ların başında dörder kişi bulunmaktadır.

Tutulan balığı ağdan alıp kayığın ortasında bulunan balık anbarına boşaltmak için "Boş,, adı verilen hususî bir ağ kullanılır. Kayığın bordasına raptedilen ve ortası çukur olan ağ, balık ağına daldırmak suretiyle fazla miktarda balığı havi olarak, iki ucunda bağlı olan ipleri çekmek suretiyle kayığın içine boşaltılır. Satış, müzayede usûlü ile kayığın anbarında yapılır. Balıkçı kayığının baş ve arka kısımlarında balık ağları muhafaza olunur.

2 — Eylülün 15'inden Birincikânuna kadar Sargan avı yapılmaktadır. Avda "Barabat,, denilen bir ağ kullanılır. Av, daha evvel balığın görülmesi şartıyla, karanlık gecede yapılır. Avcıları; Giresun, Ay vasıl, Zefre, Kalecik ve Keşap'tâ bulunmaktadır.

3 — En ziyade Teşrin aylarında Mezgit avlanmaktadır. Bu balığın avında "Tuna,, ismi verilen ve bir ipte 25 oltayı, ihtiva eden hususî bir olta kullanılmaktadır.

4— Birincikânundan Nisan ayına kadar Hamsi avı yapılır. Bu balığın avında "İrip (Ordu'da Tirsi) adını taşıyan ve Gırgır'ın aynı olan fakat ağ gözleri gayet ufak ve bir parçadan ibaret bulunan bir ağ kullanılmaktadır. Av, iki kayık tarafından yapılmaktadır. Bunlardan biri avı bulur demirler, diğeri avın peşi sıra ağı çevreler. Avcıları bilhassa Eriklimanı, Giresun, Küçüklü, Kalecik'te bulunur. Av, balıkların daha ziyade Batlama, Kalecik önünde "Löngüz,, adı verilen deniz içindeki derin kuyularda bir iki ay yattığı esnada fazla yapılır. Av, akşam olmadan iki saat evvel başlar ve karanlık gecelerde ışık yakmak suretiyle sabaha kadar devam eder. Şayet balık bol olacak olursa, bu takdirde ava gündüz de devam olunur.

Kıyı halkı tarafından çok sevilen bu balık fazla miktarda avlandığı zaman kış için tuzlanarak tenekelere basılır ve Ordu'da Cabuka adı verilen ince hamsi tarla ve bahçelere gübre olarak dökülür.

5 — Nisanın 15'inden Haziranın 15'ine kadar Barbun (Barbunya), İstavrit avı yapılmaktadır., Karadan yapılan avda "Manyat» denilen ve Barabat'ın daha küçüğü olan bir ağ kullanılmaktadır. Akşamleyin kurulan ağa 15 dakikada bir huni şeklindeki tokmakla, balıkları ürkütüp ağa sevk etmek için vurulmakta ve ağ sabahlan kaldırılmaktadır.

6 — Eylülден Haziran sonuna kadar "Moluzma,, ile Yılar, Kefal, İzmarit gibi balıklar, avlanır. Moluzmada Usatma gibidir. Yalnız daha kısa boyludur. Ağ üç kattır. Bunlardan ikisinin ağ gözlerinin genişliği fazla, birinin azdır; ve birbirine yapışıkır. Büyük gözlü ağa Fanya, diğesine Sıkağ denilir. Av, bilhassa kayalık - taşlık yerlerde, geçe-gündüz yapılmaktadır. Büyük gözlerden kolayca geçen balıklar, küçük deliklerde takılır kalır ve çıkmak isterken burulur, bir daha çıkmaz. Ağ, 6-7 metreden fazla derinlerde kurulmaz. Av, bir kayık ve üç avcı tarafından idare edilir. Avcıları; Bulancak, Ayvasıl, Eriklimanı, Giresun, Ke-

şap, Zefre ve Tirebolu'da bulunmaktadır. Avı kolay olduğundan hemen her yerde avcısı bulunmaktadır.

7 - Mart'dan Haziranın 15'ine kadar Kalkan (Sacbalığı) avı yapılır. Avda, boyu 200 metre olan Fanya kullanılmaktadır. Ağın kurulabilmesi için derinliğin 50 kulaç olması şarttır. Gündüz kıyından 20 mil kadar denize açılan avcılar, ağı sığ sularda denizin dibine kurarlar ve ancak 3-4 gün sonra toplarlar. Ağın derinliği iki metre kadardır ve alt kısmında taş, üst kısımda mantar bağlı bulunmaktadır. Ağ bir kayık tarafından taşınarak kurulur ve ancak üç-dört gün sonra üç avcı tarafından toplanır. Avcılar: Zefre, Bulancak ve Vona'da bulunmaktadır.

8-Bundan sonra, Giresun çevresinde Mart'dan Haziran sonuna, Vona'da Eylül'den Mayıs ve Tirebolu civarında, Zefre balıkçı köyünde de İkinciteşrinden Şubat ayına kadar; Motor balığı, Tırtak ve Afarna denilen ve her üçü de Yunus balığının çeşitlerini teşkil eden balık avı ile meşgul olunmaktadır. Avda Gırgır'a benzeyen ve kendir kırnabından yapılmış olan hususî ağlar kullanılmaktadır. Ava motor veya kayıklarla Çakılmaktadır. Motorla ava çıkıldığı zaman kıyından bir gün bir gece denize açılmak -mümkün olduğu halde - kayıklarla yapılan avda sığ sularda kalmak zoru vardır. Motorda dört kişi bulunur ve av tüfekte yapılır. Şayet balık vurulduktan sonra batacak olursa, bu taktirde suya dalınarak çıkarılır ve kanca ile çekilir. Bundan sonra balığın derisinin altındaki yağ tabakasından faydalanılmak üzere deri yüzülür ve kazanda kaynatılarak yağ elde edilir. Böylece elde edilen balık yağı, deriyi yumuşatmak için gerek debağhanelerde ve gerekse Badem yağı yerine tayyare môtörlerinde kullanılmak üzere sevk olunur. Ayrıca balığın geriye kalan kısmı da gübre makamında tarlalarda kullanılmaktadır.

Nevilerini ve avlanma usullerini izaha çalıştığımız bu balıkların muayyen zamanlarda belirli yollar takip ettikleri tesbit olunmuşun

1) Bunlardan Palamut Temmuz ayında batıdan gelerek kıyının iki üç mil açığından doğuya geçmekte ve Birinciteşrin ayında aynı yolu takiben batıya dönmektedir.

2) Hamsi, Birincikânunda batıdan doğuya, iyi havalarda kıyından iki mil uzaktan geçer. Nisanda aynı yolu takip ederek, fakat bu sefer cirozlanmış olarak Ve daha fazla sahile yaklaşarak döner.

3) Sargan Ağustosta batıdan gelir ve Birinciteşrine kadar doğuya, bu aydan sonra da batıya geçer.

II. Kara avcılığı

1) Derelerde yapılan balık avı:

Fazla yağışlı ve engebeli olan çevrede bol suyu ihtiva eden irili ufaklı bir çok dere ve çaylar mevcut bulunmaktadır. Fakat önemli göller yoktur. Bu sebepten balık avı daha ziyade derelerde yapılmaktadır. Avda, köylünün kendisi tarafından örülen ve "Tor,, adı verilen hususî

ağlar kullanıldığı gibi, "Savak savma,, denilen ve derenin suyunu başka tarafa sapıtmak suretile derenin içine giren erken avcılar tarafından kaya oyuklarından el ile balıklan yakalamak usulü de cari bulunmaktadır. Meselâ; dahilde bulunan Ağvanis nahiyesinde kışın Çoban ırmağında, Suşehri ova köyleri kendi derelerinde "Tor,, kullanmak suretile Sazan balığı avı yapılmaktadır. Avda dinamit az kullanılmaktadır, İçte bulunan Gemin, Kirtanos, sahilde; Kızılev, Mustafalı köylerinde ve Ordu yayla derelerinde daha ziyade Savak savma usulü ile av yapılmaktadır. Yayla derelerinde eti makbul tutulan "Alabalık», Genik derelerinde de "Karabalık,, Bıyıklıbalık» avlanmaktadır.

2) Kuş avı:

Kıyı yönünde güzün bilhassa Eylül ayında Karadeniz üzerinden bol miktarda gelen Bildırcın avı yapılmaktadır. Av, kuşun geldiği tarafa müteveccih ve iki sırğa bağlanmış bir ağ ile, "Arama,, adı verilen ve avcının eline aldığı iki yanı ağaç, ortası ağdan ibaret bir kısı ile yapılır. Bu ağa çarpan hayvanın üzerine kapatılmak suretile ay canlı olarak, sabaha karşı güneş doğarken tutulur. Fakat Kızılev köyünde gerek Bildırcın ve gerekse Karatavuk avı tüfekle yapılmaktadır.

İç mıntakada Keklik, Yabanördeği, Sığircık, Saksığan nevi'nden kuşlar avlanmaktadır. Meselâ; Gemin ve Sarıca köylerinde Ağustostan Şubatı kadar devam eden müddet zarfında, etinden faydalanmak için sadece Keklik avlanmaktadır. Av, kar yağmadan evvel, hayvan yerde otlarken çifte ile vurulmak suretile yapılır. Kar yağdığı zaman tuzak kurur. Kirtanos köyünde ise: Keklikten başka, Yabanördeği, Sığircık ve Saksığan avı da yapılmaktadır. Burada av mevsimi güzden bahar sonuna kadardır ve kuşlar yumurtaya başlayınca av sona erer. Bunun için köyden 5-6 kişi ava çıkar ve her biri bir tarafa dağılır.

3) Kürklü ve Muzur hayvan avı:

Mıntakada; Yabankeçisi, Tilki, Zerduva, Karaca, Yabankedisi, Sansar, Bozayı, Çakal, Tavşan, Porsuk, Kurt ve Domuz gibi kürklü kıymetli ve muzur olan çeşitli av hayvanları mevcuttur. Bunlardan yayla mevsiminde; Yabankeçisi, Tilki, Zerduva, Karaca, Yabankedisi, Sansar, Bozayı, Çakal avlandığı gibi, bu mevsim dışında da avları yapılmaktadır. Nitekim dahilde bulunan Suşehri'nde bilhassa Kânun ve Şubat aylarında; Tilki, Kurt, Tavşan ve Sansar avlanmaktadır. Ovada yer almış bulunan Kirtanos köyünde Tavşan, Tilki, Kurt ve Domuz avına çıkılır ve avcılar beraberlerinde Tilki ve tavşan avı için Tazı, Kurt ve Domuz avı içinde Çobanköpeği götürmektedirler. Kurak orman sahasında bulunan Ahırca kazasında; Porsuk, Sansar, Tilki, Tavşan, Zerduva gibi kürkü kıymetli hayvanlar son yıllara kadar bol miktarda avlanarak postları ihraç olunmakta idi. Fakat üremelerini temin maksadıyla şimdilik avı" men edilmiştir.

Sahil yönünde yer almış bulunan Cindi köyünde ise; kışın Yabankeçisi, Domuz, Ayı ve Tilki avlanmaktadır. İkincikânun-Şubat aylarında

tüfekle vurmak ve toprağa gömülmüş olan soba borusuna düşürmek suretile Yabankedisi avı yapılmaktadır. Bu hayvanın postu kıymetli olduğundan, Balçıklı, Sıraca, Kızılev, Elmalı ve Cindi'nin Döngeri mahallesi avcıları da bu hayvanı fazla avlanmaktadırlar. Bunlar aynı zamanda, Çakal, Porsuk, ve Domuz avıyla da uğraşırlar ve avda tüfek ve tuzak kullanırlar. Bunun için Kızılev köyünde Ayı ve Domuz, avı için demirden tuzak yapıldığı gibi, Yabankedisi için de kısı yapılmaktadır.

Gerek kıyı yönünde ve gerekse dahilde fazla miktarda bulunan ve ürünlere zarar veren Domuz'lârla savaşmak için hükümet köylülere silâh dağıtmış ve gençleri mücadeleye mecbur tutmuş olduğundan, bir çok köylerde son bahar aylarında sürek avları tertip olunmakta ve bu mücadele çok hayırlı neticeler vermiş bulunmaktadır. Sahilde Bulançak, dahilde Şaryeri ve Gemin köylerinde bu faaliyeti tesbit ediyoruz. Bunlardan Gemin köyünde Ağustostan sonra İkinciteşrin ayına kadar ava çıkılmaktadır. Av, pusu kurmak, ormanda hayvanı arayıp bulmak suretile yapılır. Mücadele yapılmadığı takdirde patates ve arpalara zarar vermektedir. Bunun için son baharda tarlalar gündüz çocuklar, gece de, gidip gelmek suretile erkekler tarafından korunur. Aynı durum sahilde Ahırlı köyünde de görülür. Burada mısın domuz şerrinden korumak için iki ay Sayvan denilen bekçi kulübelerinde beklemek zoru vardır.

Mıntaka av hayvanları bakımından zengin bir durum göstermesine rağmen, Müşeknis, Yılanlıca, Kovana, Taban, Zöfker, Arduç ve Koman gibi bir çok köylerde-ki bunlardan Arduç, Koman ve Yılanlıca gibi bazıları kurak orman içinde bulunmaktadırlar-avcılık yapılmamaktadır. Bu halı, sırf çevresinin avcılığa elverişli olmamasından değil, aynı zamanda köy sakinlerinin fâaliyetlerini başka yönlere çevirerek, bu durumlarıyla yeterlenmelerinden ileri gelmektedir.